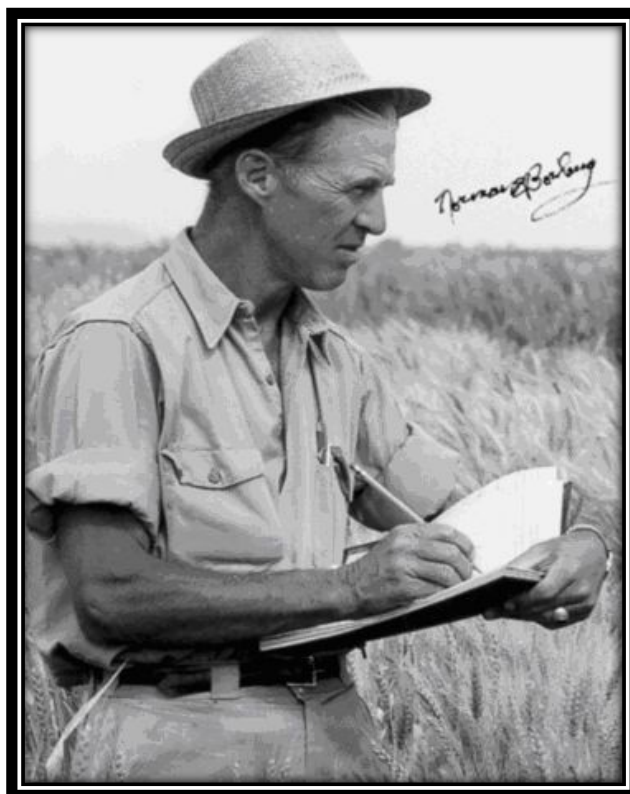

Norman E. Borlaug 1914–2009

Dr Norman E. Borlaug przy pracy w CIMMYT w roku uzyskania Pokojowej Nagrody Nobla — 1970

W sobotę 12 września 2009 roku w swym domu w Dallas w Teksasie zmarł Norman Borlaug w wieku 95 lat. Był pierwszym w dziejach hodowcą roślin nagrodzonym w 1970 roku Pokojową Nagrodą Nobla za wyhodowanie nowych plennych odmian zbóż.

Wprowadzenie do uprawy tych odmian, szczególnie w Indiach, Pakistanie i Meksyku spowodowało wzrost produkcji zbóż z 692 milionów ton w 1950 roku do 1900 milionów ton w 1992 roku. W rezultacie tak spektakularnego wzrostu produktywności dotychczas

dotykane permanentnym głodem Indie i Pakistan stały się samowystarczalne żywnościowo. Oznaczało to uchronienie przed niedożywieniem, głodem i śmiercią głodową wielu milionów ludzi. Norman Borlaug był głównym pomysłodawcą i organizatorem szeroko zakrojonych projektów hodowlanych uwieńczonych takim rezultatem i za to osiągnięcie został nagrodzony w 1970 roku Pokojową Nagrodą Nobla.

Sukces dr. Borlauga był wynikiem połączenia osiągnięć nauki ze zdrowym rozsądkiem i ciężką pracą. Trzy elementy programów hodowlanych dr. Borlauga zapewniły im sukces i stanowiły element innowacji w dotychczasowej metodyce hodowli roślin: po pierwsze użyto zgromadzonych w kolekcji różnorodnych genotypów zbóż, pochodzących z różnych rejonów świata do uzyskania lepszej odporności na choroby, szczególnie rdze, odpowiedzialne za 20–30% strat w plonach, po drugie wykorzystano mutację karłowatości do zmiany pokroju roślin, znacznie skracając źdźbło, dało to nowym odmianom większą odporność na wyleganie i tym samym umożliwiło intensywniejsze nawożenie, i po trzecie opracowano technikę pozwalającą na uzyskiwanie dwóch pokoleń w ciągu roku (shuttle breeding) w dwóch różnych glebowo i klimatycznie rejonach Meksyku. Umożliwiło to, z jednej strony, skrócenie cyklu hodowlanego o połowę, a z drugiej wyselekcjonowanie form o zwiększonej plastyczności w reakcji na czynniki klimatyczne i warunki glebowe, rozszerzając znacznie możliwości ich uprawy. Opracowana w Meksyku metodyka hodowli sprawdziła się w Indiach i Pakistanie.

Norman Ernest Borlaug urodził się 25 marca 1914 roku na farmie swego dziadka w okolicach Saude w pobliżu Cresco w stanie Iowa jako prawnuk imigranta z Norwegii. W wieku od siedmiu do 19 lat pracował na 43 ha farmie w pobliżu Provin (Iowa). Uczęszczał do wiejskiej jednoizbowej szkoły podstawowej prowadzonej przez jednego nauczyciela. Po ukończeniu średniej szkoły w Cresco Norman Borlaug wstąpił na Uniwersytet Minnesota na studia na wydziale leśnictwa zakończone licencjatem w 1937 roku. W czasie ostatnich miesięcy studiów zafascynowała go fitopatologia. Studia w tej dziedzinie zakończył uzyskaniem stopnia magistra w 1940 roku. W 1942 roku uzyskał doktorat z genetyki i fitopatologii. Po doktoracie pracował w latach 1942–1944 jako mikrobiolog w laboratorium firmy DuPont. Kariera dr. Borlauga jako hodowcy roślin i twórcy „zielonej rewolucji” rozpoczęła się wraz z podjęciem pracy w 1944 roku w Meksyku w charakterze kierownika programu badań nad pszenicą. Program ten rozrósł się i przekształcił w Międzynarodowe Centrum Hodowli Pszenicy i Kukurydzy (CIMMYT) finansowane przez fundacje Forda i Rockefellera wraz z rządem Meksyku. W 1964 roku dr Borlaug został dyrektorem CIMMYT. W 1979 roku oficjalnie przeszedł na emeryturę, ale jako konsultant był związany z programami badań nad pszenicą, pszenżytem, kukurydzą i sorgiem do ostatnich lat życia.

Z przedstawionego w skrócie życiorysu dr. Borlauga mogłoby się wydawać, że jego kariera to pasmo niczym nie zakłóconych sukcesów. Jednak jego działalność napotykała na wiele trudności, była i jest ostro krytykowana przez konserwatywne struktury władzy w krajach, w których wprowadzał do uprawy nowe odmiany zbóż, lokalne firmy nasienne obawiające się zagrożenia własnych interesów oraz przez radykalnych obrońców środowiska z krajów rozwiniętych, dla których nie głód jest problemem najważniejszym, ale fundamentalistycznie pojmowana ochrona środowiska. Ataki te są o tyle niezrozu-

miałe, że dzięki wprowadzeniu do uprawy odmian „zielonej rewolucji” gwałtownie wzrosła produkcja zbóż przy praktycznie niezmiennym areale gruntów uprawnych. Bez „zielonej rewolucji” bądź to miliony ludzi cierpiałoby z niedożywienia i głodu, bądź też uzyskanie takiej samej produktywności byłoby możliwe tylko drogą znacznego rozszerzenia obszaru upraw kosztem i tak kurczących się środowisk naturalnych. Opór przeciw wprowadzaniu do rolnictwa nowych odmian, tworzonych przy pomocy metod biotechnologicznych, wychodzi z tych samych środowisk i jest tego samego charakteru. Nikt lepiej niż dr Borlaug nie zdawał sobie sprawy z faktu, że metody zwiększania produkcji żywności zastosowane w „zielonej rewolucji” wyczerpały swe możliwości. Natomiast wszelkie prognozy demograficzne wskazują jednoznacznie na konieczność dalszego wzrostu produktywności rolnictwa. Nowe możliwości zwiększenia potencjału plonowania roślin uprawnych tkwią w zastosowaniu metod biotechnologicznych w hodowli. Temu zagadnieniu i propagowaniu agrobiotechnologii poświęcił dr Borlaug ostatnie lata swej działalności.

W mającej zasięg globalny działalności dr. Borlauga jest również wątek współpracy z Polską. W latach 1988–1993 przewodniczył Radzie Fundacji Rozwoju Polskiego Rolnictwa. W ramach działania tej fundacji wielu młodych naukowców miało okazję odwiedzić CIMMYT i zapoznać się z metodami hodowli tam stosowanymi. W 1988 roku dr Borlaug został członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Nauk, a w 1993 roku został uhonorowany tytułem doktora *honoris causa* Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Dr Borlaug był gościem naszego Instytutu, zwiedzał laboratoria i pola hodowlane oraz wygłosił wykład o metodach hodowli w CIMMYT.

Mimo uznanych w całym świecie osiągnięć i powszechnie wyrażanych zachwytów, do ostatnich lat życia zachował krytyczne spojrzenie na rzeczywistość włącznie z własnymi dokonaniem. Świadectwem tego jest jego wypowiedź po odznaczeniu Złotym Medalem Kongresu USA w 2007 roku: *„walka o zapewnienie żywności setkom milionów biednych ludzi jest daleka od wygranej”*. Przy innej okazji, wspominając młode lata w dotkniętej kryzysem Ameryce i doświadczenia z krajów biednych stwierdził: *„Nie ma bardziej podstawowej i niezbędnej rzeczy niż żywność. Bez żywności ludzie giną, społeczne i polityczne struktury ulegają dezintegracji i cywilizacje upadają”*.

Dorobek życia dr. Borlauga doskonale ilustruje sentencja z „Podróży Guliwera” Jonatana Swifta:

„Ktokolwiek spowoduje, że na kawałku ziemi, na którym dotychczas zbierano jeden kłos będzie można zebrać dwa lub zamiast jednego źdźbła trawy wyrosną dwa, taki człowiek o wiele bardziej przyczyni się do dobrobytu ludzkości i swojego kraju niż wszyscy politycy razem wzięci”.

(Whoever could make two ears of corn, or two blades of grass to grow upon a spot of ground where only one grew before, would deserve better of mankind, and do more essential service to his country, than the whole race of politicians put together”).

Cześć Jego pamięci!

Prof. Andrzej Anioł

Norman E. Borlaug w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie

Od lewej doc. Dr hab. Władysław Sowa, w środku Norman E. Borlaug, po prawej prof. dr hab. Andrzej Aniol — dyrektor IHAR ds. naukowych

Wizyta Normana E. Borlauga w Zakładzie Kultur Tkankowych przed dwudziestoma laty

Od lewej doc. dr hab. Władysław Sowa, w środku dr Norman E. Borlaug, po prawej prof. dr hab. Henryk J. Czembor ówczesny dyrektor IHAR, w głębi prof. dr hab. Janusz Zimny